జ్ఞాతం

వివినమూర్తి

'తుమ్ బిన్ జావూఁ కహా?' అంటున్న కిషోర్ గొంతు నిద్రపోతున్న వసుధ దుప్పటి లోకి జొరబడింది. కదలబోయింది. చుట్టుకుని ఉన్న మోహనరావు నిద్దట్లోనే మరింత దగ్గరకు లాక్కుంటున్నాడు. మెల్లగా వదిలించుకుని లేచి కూర్చుంది. ఏభై ఆరేళ్ల మోహన్రావు మొహం నిద్దట్లో ప్రశాంతంగా ఉంది.

ఒకప్పుడు కిషోర్‌ని తనకి అంటించింది ఈ మోహన్రావే! నువ్వు వాడికోసమే పుట్టావే- అని చిన్నతనం నుంచి చిన్నాపెద్దా అంటుంటే, పెళ్లాడి తీరాలనుకున్న పెద్ద మేనత్త కొడుకు తల్లి అడిగిన కట్నం మేనమామ యివ్వలేనంటే, మొండిచెయ్యి చూపించి వెళ్లిపోయాడు. అప్పుడు విషాదాన్ని ప్రేమగా భావించి, ముఖేష్‌లోకి ముడుచుకుపోయి మొహం వేలాడేసుకుని తిరిగే తనను వెంటాడి... నవ్వించి... కవ్వించి... కిషోర్‌ని తనకి అంటించి... తమ యిద్దరి బ్రతుకులనీ ఒకటిగా అతికించింది ఈ మోహనుడే!

నుదుటి మీద జుత్తును మెల్లగా స్పృశించి అతని వైపున ఉన్న పుస్తకాన్ని మూస్తూ పేరు చూసింది. మిళిందుడు మీద ఇంగ్లీషు పుస్తకం. పుస్తకాన్ని షెల్ఫ్‌లో ఉంచి టేబిల్ మీద అతను రాస్తున్న కాగితాలను సర్ది బయటకు నడిచింది.

హాల్లో సుమన్ సోఫాలో పడుకుని టీవీ చూస్తున్నాడు.

రంగోలి- కార్యక్రమం. ఆదివారం అంత పొద్దుటే లేచి సుమన్ చూడడం వసుధకి కాస్తంత వింతగా అనిపించింది. సుమన్ తల్లిని చూడలేదు. అతను టీవీ కూడా చూడడం లేదు. చేతిలో అద్దం పెట్టుకుని తనని తనే చూసుకుంటున్నాడు. ఎంత చూసుకున్నా మధ్య మధ్యలో మొహం మాయమయిపోతోంది.

నున్నగా కాస్తంత సుకుమారంగా ఉన్న బుగ్గలు. వాటి మీద విశాలమైన కళ్లు. తీర్చిదిద్దినట్టున్న మొహం. నీ కళ్లు భలే మెరుస్తాయి సుమన్- అంటోంది సౌమ్య. సౌమ్య బాబ్డ్ జుత్తును చూస్తూ చూస్తూ- కత్తిరించుకున్న జుత్తు వాళ్ల మీద కంపరం పోగొట్టుకున్నాడు సుమన్.

''ఏంటి నాన్నా - ఆదివారం పొద్దుటే లేచి అద్దం పట్టుక్కూర్చున్నావూ?'' అంటూ చూసి చూసి పలకరించింది వసుధ.

టీవీ కట్టేసి, ''రా అమ్మా,'' అంటూ లేచి కూర్చున్నాడు. తల్లిని లాగి సోఫాలో కూర్చోబెట్టి పడుకుని ఆమె వడిలో తల పెట్టుకున్నాడు. కళ్లు మూసుకుని వున్న కొడుకు తల మీద రాస్తూ, ''ఏంటిరా సుమన్?'' అంది.

''ప్రేమంటే ఏంటమ్మా?'' అని అడిగాడు.

ఆరేళ్లుగా సాఫ్ట్‌వేర్ కంపెనీలో పనిచేస్తూ, అంతకు ముందు నాలుగు సంవత్సరాలు ఇంజనీరింగ్ డిగ్రీ చేసిన కొడుకు ప్రశ్న వసుధలో రకరకాల ఆలోచనలు కలిగించింది.

''సడన్‌గా ఏంట్రా ఈ అనుమానం?'' అంది.

''బావోలేదు.''

''ఏంటి?''

''నా ప్రశ్నా- నీ జవాబూ,'' నవ్వాడు.

''ఎవర్రా ఆ అమ్మాయి?'' వసుధ కూడా నవ్వి అడిగింది.

''సౌమ్య,'' అన్నాడు.

''ఊఁ!''

''నా కొలీగ్!''

''సీనియరా, జూనియరా?'' అడిగింది.

అయోమయంగా చూసి, ''సీనియర్ ఎలా అవుతుందమ్మా?'' అన్నాడు.

'ఏం ఎందుకు కాకూడదూ,' అన్నట్లు చూసి నవ్వింది.

''ఎప్పుడు పరిచయం చేస్తావు?'' అంది.

''సౌమ్యతో మాట్లాడాలి.''

''తొందరగా మాట్లాడు,'' అంటూ ఆగి, ''నా సంగతి, డాడీ సంగతి తెలుసా?'' మారిన గొంతుతో ప్రశ్నించింది.

''ఇంకా చెప్పలేదు...''

''కనీసం నువ్వు ప్రేమించాననయినా చెప్పావా?''

''తెలియదు,'' ఆలోచనగా అన్నాడు.

ఆ జవాబుకి నివ్వెరపోయింది వసుధ.

''పోనీ, ఆ అమ్మాయైనా చెప్పిందా?''

తల అటూ ఇటూ ఊపుతూ, ''తెలీదమ్మా!'' అన్నాడు.

''ఏడాదయింది తను చేరి,'' అంటూ మొదలెట్టాడు.

''రోజూ కలుస్తాం. గంటల తరబడి కబుర్లు. అదీ ఇదీ అని లేదు. రాజకీయాలు, సాహిత్యం, టెక్నాలజీ... హిస్టరీ... ప్రతిదాని మీదా తనకి ఓ అభిప్రాయం వుంటుంది. అన్ని విషయాలు తెలుసుకోవటానికి టైమెక్కడి నుంచి వస్తుందో,'' సుమన్ చెపుతూనే ఉన్నాడు.

సౌమ్య మీద అతని అడ్మిరేషన్ తెలిసిపోతూనే ఉంది. నీ కళ్లు చాలా అందంగా ఉంటాయి అంటుందిట. ఆమె అందానికి అతనూ కాంప్లిమెంట్స్ ఇస్తుంటాట్ట. అయితే కాంప్లిమెంట్స్‌ని సౌమ్య మరికొందరికి కూడా ఇచ్చిందట. ఎవరయినా ప్రశంసిస్తే, 'థాంక్స్,' అని చెపుతుందిట.

''నువ్వు చెప్పు. నేను ప్రేమించానని చెప్పానా, లేదా?'' వసుధ ఆలోచనలకి అడ్డు తగిలాడు సుమన్.

ఒకప్పటి రోజులలో అయితే అతను చెప్పినట్టే, ఆమె ఒప్పుకున్నట్టే. బహుశా ఇప్పుడు?! ఈ బెంగుళూరు నగర సంస్కృతిలో?!!

వసుధ ఓ నిశ్చయానికి వచ్చినట్టుగా అంది, ''కన్నా! నువ్వు ముందో నిర్ణయం తీసుకో. నీకా అమ్మాయితో జీవితం బాగుంటుందనిపిస్తే ఆ అమ్మాయితో చెప్పు. ఆ పిల్ల ఒకవేళ తిరస్కరించినా, నువ్వు ఆ అభిప్రాయాన్ని గౌరవించాలి.''

''ఛఛ! నాకు ఈగో లేదమ్మా! కానీ... ఆ అమ్మాయి కాదనేస్తే... నేను హర్టవనుగానీ... ఎలా చెప్పాలో తెలీటంలేదు. అసలు... అసలు ఆ అమ్మాయి నన్ను ఒప్పుకుంటుందంటావా?... అఫ్‌కోర్స్! కొన్నాళ్లు బాధగా ఉంటుంది... ఏమో! నాకు చెప్పాలో లేదో తెలీటం లేదు...''

కొడుకు మాట్లాడుతున్న దానికీ, మనసులో జరుగుతున్నదానికీ మధ్య అంతరం వసుధకి తెలుస్తూనే ఉంది.

''నీకేం తక్కువనిరా, అలా అనుకుంటున్నావు. ఓ పని చెయ్యి. సౌమ్యని తీసుకురా! నేను మాట్లాడతాను,'' అంది వసుధ.

*

అంతా విని, ''నువ్వు పొరపాటు చేశావు వసూ!'' అన్నాడు మోహనరావు.

''ఏంటదీ?''

''ఎవరికి వారు తేల్చుకోవలసిన విషయాలుంటాయి. వాటిలో తల్లిదండ్రులైనా తల దూర్చకూడదు, బహుశా...'' అంటూ ఆగాడు.

అతను మాట ముగించడని అర్థమయ్యాక, ''చెప్పు మోహన్!'' అంది.

''ఫీలవుతావేమోనని...''

''నిన్నాదిలేసి వెళ్లే వయసు కాదులే గురువా!''

''కొడుక్కి నచ్చిన బొమ్మను కొనిపెట్టే తల్లిలా కనిపిస్తున్నావు.''

''తప్పా?''

''తప్పే!''

వసుధ ఆలోచనలో పడింది.

అతను నడుపుతున్న 'దళితధ్వని,' కొత్త సంచిక కోసం రాస్తున్న సంపాదకీయానికి, 'దళితతత్వమంటే ఏమిటి?' అన్న శీర్షిక పెడదాం అన్న ఆలోచనలో పడ్డాడు.

2

''మీరు తెలుగువాళ్లా?'' అంది వసుధ. ఆమె గొంతులో ఆనందం, ఆశ్చర్యం కలగలిశాయి.

సౌమ్య అమ్మానాన్నలది కోలారు జిల్లా. ప్రస్తుతం తండ్రి బెల్‌లోనూ, తల్లి బ్యాంక్‌లోనూ పనిచేస్తూ గిరినగరలో ఇల్లు కట్టుకుని బెంగుళూరులో స్థిరపడ్డారు. ఇద్దరు ఆడపిల్లలు.

సౌమ్య చెల్లెలు ఆర్కిటెక్చర్‌లో చేరి రెండేళ్లయిందిట.

వివరాలన్నీ తెలుసుకున్నాక, "మావాడు చెప్పిన దానికన్నా నువ్వు బాగున్నావు," అంది వసుధ నవ్వుతూ.

"నా అందాన్ని తక్కువచేసి చెప్పటానికి నీకెంత ధైర్యం!" అంది సౌమ్య విశాల నయనాలలోకి కినుకను ఆహ్వానిస్తూ.

సుమన్ నవ్వాడు. మరికొన్ని నవ్వులు పువ్వు లయ్యాక, వసుధ అడిగింది.

"ఇంక లేటెందుకమ్మా? మీ ఇంటికి ఎప్పుడు రమ్మంటావ్!"

"మీ ఇష్టం. ఇప్పుడే రండి. తీసుకెళ్తాను," అంది.

తనన్న మాటలలో అర్థాన్ని ఆ అమ్మాయి గ్రహించలేదని వసుధకి అర్థమయింది.

"సరే! నేనే ఐస్ బ్రేక్ చేస్తాను," అంది వసుధ.

సౌమ్య అయోమయంగా చూసింది.

సుమన్‌కి నువ్వంటే ఇష్టం. నీకూ ఇష్టమైతే పెళ్లా డతాడు. నీ అభిప్రాయం చెప్పు- వసుధ పది మాటల సారాంశం.

సౌమ్య మొహాన్ని పరిశీలిద్దామన్న వసుధ ప్రయత్నం ఫలించలేదు. ఆమె అక్కడున్న పేపర్‌ని చదువుతున్నట్లు కూర్చుని వసుధ మాటలు పూర్తయే వరకూ తల ఎత్తలేదు. ఆ తరువాత కొంత నిశ్శబ్దం చోటు చేసుకున్నాక, సౌమ్య లేచింది.

"సుమన్! నువ్వు ముందుగా నాతో మాట్లాడితే బాగుండేది. వస్తాను ఆంటీ!" అంటూ లేచి బయటికి వెళ్లిపోయింది. ఆమె వెనుకే సుమన్, వాళ్ల వెనుక వసుధ బైటికి నడిచారు. సౌమ్య తన కారులో కూర్చుని ఎవరికీ బై కూడా చెప్పకుండా స్టార్ట్ చేసింది.

*

"నువ్వింత అప్‌సెట్ అవటం... చిత్రంగా వుంది," అన్నాడు మోహన్రావు.

"అవుననో, కాదనో చెప్పాలి గదా," అంది వసుధ.

"అవుననే చెప్పాలి నీకు!" అన్నాడు.

"ఇంతకన్నా చక్కని కోడలు దొరుకుతుంది," అంది.

"అయినా సరే! అవునంటేనే నీకు తృప్తి."

"ఏంటీ నీ ఉద్దేశం?"

"మగపిల్లాడి తల్లివి కదా! అందులోనూ నెలకి డెబ్భై వేలు సంపాదిస్తున్న మగపిల్లాడి తల్లివి. నువ్వు ప్రపోజ్‌చేస్తే ఆడపిల్ల జాక్‌పాట్ కొట్టినట్టు రియాక్టవాలి."

"నేనలాంటి దాన్ని కాను. ఆ విషయం నీకూ తెలుసు మోహన్!"

"నీ గురించి నాకు తెలుసు. మన సమాజం గురించే నాకు భయం."

"నువ్వనేది...?"

"మనది సమాజమనాలో, సంస్కృతి అనాలో, దేశం అనాలో, మతం అనాలో నాకు తట్టడం లేదు. ఇక్కడ పుట్టిన కొత్త ఆలోచనలనే కాదు, ఎక్కడెక్కడి నుంచో వచ్చిన ఆలోచనలను కూడా మనం మన ఆలో చనల్లో కలిపేసుకుంటాం! దాన్ని పరమత సహనం అన్నా అనొచ్చు. పరమత హననం అన్నా అనొచ్చు.. దైనందిన జీవనంలో మాత్రం మన మౌలికతత్వం మారదు."

"నాకు అర్థం కావడంలేదు."

"నాకూ అర్థమవటంలేదు. నువ్వింతగా అప్‌సెట్ అవ్వడం."

"మోహన్!..."

"మన ఆలోచనల చుట్టూ లక్షలాది ఉచ్చు లుంటాయిరా. ఆలోచించు," అన్నాడు వసుధని దగ్గరకి తీసుకుంటూ.

3

మూడు నెలల తర్వాత-

రాత్రి పన్నెండు గంటల వేళ పని నుంచి ఇంటికి వచ్చిన సుమన్ మామూలుగా గేటు దూకి లోపలికి వచ్చాడు. గేటు తాళం సంకేత స్థలంలోంచి తీసి గేటు తలుపు తీసి తన బైక్‌ని లోపలికి తెచ్చుకున్నాడు. యింటి తాళం తెరుచుకుని డైనింగ్ టేబుల్ మీద అమ్మ పెట్టిన వంట పదార్థాలు చూస్తూ మధ్యలో ఓ వేలితో నాలిక్కి రాసుకుంటూ బట్టలు మార్చుకున్నాడు. బర్ముడా తగిలించుకుని బాత్రూంలోకి వెళ్లి మొహం కడుక్కుని వచ్చి టేబుల్ ముందు కూర్చున్నాడు. ప్లేటు తీసుకుని అన్నం వడ్డించుకున్నాడు గాని తినకుండా కూర్చున్నాడు. రెండుమూడుసార్లు తల్లిదండ్రుల గదివైపు చూసి, నెమ్మదిగా లేచి వెళ్లి, "అమ్మా! అమ్మా!" అని పిలిచాడు.

వసుధ లేచి వచ్చి తలుపు తీసింది.

సుమన్ మొహం వెలిగిపోతోంది. తలుపు వేసి వచ్చి, "ఏంటి నాన్నా!" అంది.

"నీ జీవితంలో గొప్ప సంతోషం ఎప్పుడు కలి గిందో చెప్పు," అన్నాడు.

కొడుకు వేపు విచిత్రంగా చూసి, "నాకు యస్సె స్సల్సీలో స్టేట్ థర్డ్ ర్యాంక్ వచ్చినపుడు," అంది.

సుమన్ హతాశుడైనట్లు చూసి, "నాన్నగారు నిన్ను ఓకే చేసినప్పుడు కాదా?" అన్నాడు.

కొడుకు సంతోషమూ, డిజప్పాయింట్‌మెంటూ, హడావుడీ చూస్తున్న వసుధ నవ్వి, "కొంపదీసి సౌమ్య...?" అంది.

"అవునమ్మా. పెళ్లికి ఒప్పుకుంది," అన్నాడు.

అప్పుడెందుకు కాదంది, అని అడుగుదామని తమాయించుకుని, "అలాగా," అంది.

అమ్మదనం తల్లి గొంతులో వెదుక్కుంటున్న సుమన్ మొహం చిన్నబోతుంటే, వసుధ అతన్ని భుజం మీద మృదువుగా తట్టి, "చెప్పరా!" అంది.

కట్టలు తెగాయి. కబుర్లు పొంగాయి.

ఆరోజు యింటికి వచ్చే వరకూ సౌమ్య సుమన్ని కొలీగ్‌లాగే చూసిందట. ప్రేమా... పెళ్లి... లాంటి ఆలోచన రాలేదట. జరిగిందానికి సుమన్, 'సారీ,' చెప్పాడుట. క్రమంగా వాళ్లిద్దరూ ఒకరి విషయాలు ఒకరు తెలుసుకున్నారట. వసుధ బ్రాహ్మిన్ అనీ, మోహన్రావు మాల అనీ చెప్పగానే సౌమ్య కొన్నాళ్లు మాటలు తగ్గించిందిట.

"ఆ విషయం ఎందుకు చెప్పావు?" అంది వసుధ.

"అందులో దాచటానికి ఏముందమ్మా?" అన్నాడు.

"దాచమని కాదు. ఇంకా ఈరోజుల్లో... ఇలాంటి సిటీల్లో... అవన్నీ ఎవరు పట్టించుకుంటారని..."

సుమన్‌కి తల్లి అర్థం కాలేదు.

తమ విషయం కొడుకు ఆశలకి అడ్డం వస్తుందని భయం. దాన్ని వ్యక్తం చేయలేదు.

"సరే! చెప్పు..." అంది.

సౌమ్య స్వయంగా ప్రపోజ్ చేసిందట. తను ఒప్పేసుకున్నాట్ట. సుమన్ అన్నం తింటూ చెప్పుకుపోతున్నాడు.

*

"ఆ అమ్మాయి మంచి ఆలోచనాపరురాలు. ఆదర్శాలు కూడా ఉన్నాయి. మన సుమన్ జీవితం పూలబాటే," అంది వసుధ.

"అలాగే ఆశిద్దాం," అన్నాడు మోహన్రావు ఆలోచనగా.

"ఏదో ఆలోచిస్తున్నావు!?" అంది.

"నువ్వు ఉత్సాహంగా ఉన్నావు. నా భయాలకి పునాది లేదు."

"చెప్పు మోహన్! ఇది మన బిడ్డ జీవితం."

"... ... ..."

"నిరుత్సాహపడొచ్చు. కాని... ఆలోచిస్తాను కూడా! సౌమ్య మనకి తగదంటావా?"

"లేదు... లేదు... ఏ నిర్ణయం వెనక ఏ ప్రేరణ లున్నాయోనని భయం. ప్రతి ప్రేరణా హృదయం నుంచి రావాలన్నది పేరాశ కదా!"

"సౌమ్యకి మనవాడి కొచ్చినంత జీతమూ వస్తుంది."

"ఛ ఛ! ధనం ప్రేరణ అయే అవకాశం లేదు. కనీసం యీ మనీ ఇండియా- అంటే సాఫ్ట్‌వేర్ ఇండియాలో, అందులోనూ వివాహ విషయంలో ధనం వీళ్లకి ప్రాధాన్యం కాదు."

"అయితే..."

"థ్రిల్!"

"...."

"అవును వసుధా! ఈ కాలం యువతని నడిపిస్తున్నది థ్రిల్! దీన్ని సృష్టించటంలోనూ, కొనసాగించటంలోనూ... ప్రస్తుత ప్రపంచవ్యవస్థ విజయవంతమయింది. అభివృద్ధికి ఎంటర్‌ప్రైనర్‌షిప్ ప్రధానమనే సిద్ధాంతాలూ, వెంచర్ పెట్టుబడులూ... ఎన్నెన్నో తగులుతాయి, ఆలోచిస్తుంటే."

"నువ్వనే దానికీ, ఈ పెళ్లికీ నాకు లింకు దొరకటంలేదు."

"ప్రత్యక్షంగా ఏమీలేదురా! ఇదొక మానసిక వ్యవహారం. దీనికీ బయట నడుస్తున్న దానికీ సంబంధం ఉందనేది వాస్తవం. ఆ సంబంధం విశ్లేషించటం అంత సులువు కాదు. థ్రిల్! ప్రేమిస్తున్నామన్న థ్రిల్! ఉద్ధరిస్తున్నామన్న థ్రిల్! ఎదిరించటంలో థ్రిల్! ఎదిరిస్తున్నామనుకోటం థ్రిల్!"

"నువ్వు విపరీతంగా ఆలోచిస్తున్నావురా!"

"కావచ్చు."

"నీడలని చూసి బెదురుతున్నావు."

"నీడలయినా వాటంతట అవి ఏర్పడవు కదా!"

"... ... ..."

"ఎంత బెదిరినా జీవించకుండా పోంగదా! అసలు వివాహమే ఓ శాశ్వత విషయంగా భావించటం మాత్రం సమంజసమా?!"

4

"మీరు మా యింటికి రండి ఆంటీ! మా అప్పా, అమ్మలతో చెప్పాను," అంది ఫోనులో సౌమ్య.

అడ్రస్సు, ఫోను నంబరు వగైరాలు చెప్పాక, "ఫోను పెట్టనా," అడిగింది వసుధ.

అవతలి నుంచి సౌమ్య గొంతు వినిపించలేదు. కొంతసేపు చూసి, ''ఏదో చెప్పాలనుకుంటున్నావు... చెప్పు తల్లీ!'' అంది వసుధ.

''అంకుల్ విషయం మా ఇంట్లో చెప్పకండి ఆంటీ!''

''అంటే?''

''అందరూ మనంత ఎడ్వంచరస్‌గా ఉండరు గదా ఆంటీ...''

''సౌమ్యా...!!''

''అయ్ మీన్... అనవసరంగా ట్రబుల్ చెయ్యట మెందుకు ఆంటీ.''

''అవుననుకో, కానీ...''

''మావాళ్లు బాగా ఆర్తోడాక్స్ బ్రాహ్మిన్స్.''

''...''

''ప్లీజ్! ఆంటీ!''

*

పుస్తకం మూసి, పక్కనబెట్టి, ''ఏదో చెప్పాలను కుంటున్నావు. చెప్పు,'' అన్నాడు మోహనరావు.

''లేదు... లేదు. ఏదో ఆలోచన!''

''పోనీ, అదేంటో చెప్పు.''

''అదా, అదీ... ఏం అన్నీ నీకు చెప్పాలా. అలా అని ఒప్పందం చేసుకున్నామా?'' ముక్కు పట్టుకుని ఊపింది.

మోహన్రావు నవ్వేసి పుస్తకం తీస్కున్నాడు.

టాయ్‌లెట్‌లోకి వెళ్లి వచ్చింది.

''వంట్లో బాగోలేదా?''

''ఏం? అలా కనిపిస్తున్నానా?''

''రెండోసారి వెళితేనూ.''

''బానే వుందిరా,'' అంది దుప్పటి కప్పుకుంటూ.

కొంతసేపు అయ్యాక, దుప్పటి తీసి, ''అన్నట్టు...'' అని ఆగింది.

''చెప్పు వసూ!''

''వాళ్లు బ్రాహ్మిన్స్‌ట,'' అంది.

''అయితే?''

''ఏం లేదు. చెప్పానంతే.''

అతను మాట్లాడలేదు. పుస్తకంలోని మిళిందుడి వాక్యాలు గుర్తు వస్తున్నాయి.

'వాదించేది రాజుతోనా, పండితునితోనా అన్నది గుర్తు పెట్టుకోవాలి.'

''వసుధా!'' అని పిలిచాడు.

దుప్పటి కప్పుకున్న వసుధ నుంచి జవాబు లేదు.

'ఎందుకంత తడబాటు? ఆనందమా, పోయింది పొందుతున్నాననా? ఛ! నీ గురించి అలా ఆలోచించడం పొరపాటు,' అనుకుని లైటు ఆర్పేసి ఆమెని దగ్గరకు తీసుకున్నాడు.

*

అనుకున్న రోజున అనుకున్న సమయానికి వసుధ, మోహన్రావు, సుమన్ గిరినగరలో వాళ్లింటికి చేరుకున్నారు.

సౌమ్య తల్లి శాంత, పచ్చటి పసిమిఛాయ. ప్రకాశ రావు కాస్తంత పీలగా చామనచాయగా ఉన్నాడు. గేటు దాకా వచ్చి ఆహ్వానించారు. ఇంట్లోకి అడుగు పెడుతూనే హాల్లో గోడ మీద రాఘవేంద్రస్వామి ఫోటో ఒకటి కొట్టొచ్చినట్టు కనిపిస్తోంది.

నాలుగు పడక గదులూ, విశాలమైన హాలూ... డైనింగ్ హాలూ... ఇటాలియన్ మాడ్యులర్ కిచెనూ...

అన్నీ చూశాక, అందరూ హాల్లో కూర్చున్నారు. వసుధ కలుపుగోలుతనంతో వాతావరణం కాస్త తేలికపడింది.

సౌమ్య, కాఫీలు చిరుతిళ్లు తెచ్చింది.

అవి అవుతుండగా, శాంత అడిగింది.

''మీ గోత్రం ఏంటండీ వసుధగారూ!''

వసుధ తుళ్లిపడి, సర్దుకుంటూ, ''గోత్రమా, గోత్రం... నా గోత్రం... గౌతమస. మా యింటి పేరు మోలేటి. మావేపు ఆరువేల నియోగులంటారు. మీ కన్నడిగులలో అలాంటివి ఉండవు కదా!''

తృప్తిగా నవ్వింది. ''ఈ తట్టా ఉంటాయి. బబ్బూరు కమ్మ అంటారు మమ్మల్ని. బ్రాహ్మిన్స్ అలాంటివి చూడటంలేదు. అయ్యంగార్లయినా, అయ్యర్లయినా చాలామంది చేసేసుకుంటున్నారు. ఒక్కోళ్లు స్మార్త, మాధ్వ మాత్రం చూస్తారు. గోత్రాలు కలవటం ఎవ్వరూ ఒప్పుకోరు. అదయినా తెలుసుకోవే అంటే సౌమ్య ఒప్పుకోలేదు. అయినా మన భయాలు వాళ్లకి తెలియవు. మాది శ్రీవత్స గోత్రం,'' అంటూ మాటలాడుతోంది శాంత.

ఆ ప్రశ్న వేసినప్పటి నుంచి శాంత మాటలయ్యే వరకూ మోహన్రావు కాఫీ తాగలేదు. కొడుకు మొహంలోకి చూశాడు. గాభరా, కించ... తెలుస్తూనే ఉంది. భార్యను చూడబోయాడు. మొహం చాటేస్తున్నట్టు అర్థమయింది. సౌమ్య మొహం గంభీరంగా, ఆందోళనగా వుంది. ఆమె తల్లితో పోట్లాడబోతున్నట్టే వుంది.

కాఫీ తాగటం మొదలుపెట్టాడు.

పూర్తయ్యాక కప్పు కింద పెట్టాడు మోహన్రావు.

''నేనో విషయం చెప్పాలి, ప్రకాశరావుగారూ!''

''తప్పకుండా చెప్పండి సారూ! మన స్టేటస్‌కి తగ్గకుండా ఏర్పాట్లన్నీ చేస్తాను. కావాలంటే, ఫైవ్ స్టార్ రిసెప్షన్‌కి కూడా అభ్యంతరం లేదు. అయితే మావాళ్లు చాలామంది వున్నారు. తగినంత వ్యవధి వుంటే మంచి ఛత్రం దొరుకుతుంది. బెంగుళూరులో ఛత్రాలు దొరికాక పెళ్లికొడుకులని వెదుకుతారని జోకుంది,'' ప్రకాశరావు ఉత్సాహంగా అంటూ, మోహన్రావు మొహంలో సీరియస్‌నెస్ గమనించి ఆగిపోయాడు.

''మీ తెలుగాళ్లలో కట్నాలుంటాయంటే సౌమ్య కాదంది. దానికి అభ్యంతరం లేకపోతే...''

మోహన్రావు దృఢంగా చేయి ఎత్తి ఆగమని, ఆగాక అన్నాడు, ''నేను బౌద్ధుడిని.''

''అంటే... బౌద్ధం కూడా... హిందూ మతమేగదా,'' అని... ఆగి, ''అంటే... మీరు... రావు... మోహన్రావూ... బ్రాహ్మిన్స్.''

''కాదు. తెలుగువాళ్లలో రావు అన్ని కులాలవాళ్లకీ ఉంటుంది. నేను మాల...'' అన్నాడు.

శాంత పిచ్చిపట్టినట్టుగా లేచి, ''నేను చచ్చయినా పోతానుగాని, ఈ పెళ్లికి ఒప్పుకొనేది లేదు,'' అనేసి లోపలికి వేగంగా వెళ్లిపోయింది.

వెళ్తున్న తల్లివేపే చూస్తూ, మొహం కందగడ్డలా చేసుకుని, కత్తిరించుకున్న జుత్తు కదులుతుండగా, ''నన్ను చంపినా సరే, నేను సుమన్‌నే పెళ్లాడతా,'' అంటూ తన గదిలోకి పరుగెత్తింది.

మోహన్రావు లేచి, ''నే వెళ్తున్నాను,'' అనేసి బయటకు వెళ్లిపోయాడు.

ప్రకాశరావు కుర్చీకి అతుక్కుపోయినట్టు కూర్చుండిపోయాడు.

వసుధ, సుమను లేచి మౌనంగా నమస్కరించి బయటికి నడిచారు.

*

దోవలో స్నేహితుల దగ్గరికి వెళ్లొస్తానని దిగిపోయాడు సుమన్. ఇంటికి వచ్చిందాకా వసుధ, మోహన్రావు ఒక్క ముక్క మాట్లాడుకోలేదు.

ఇంటికి చేరాక వసుధ ఆరంభించింది.

"కొడుకు కోరాడని, వాడి కోరిక తీరుతోందని ఆశపడ్డాను,'' అంది.

"దాచాలని నేనూ అనుకోలేదు. ఇవన్నీ నేనూ నమ్మను. నువ్వూ నమ్మవు. సౌమ్యా నమ్మదు. పెళ్లయే వరకూ దాచితే మాత్రం తప్పేంటి?'' అంది.

"అయినా సౌమ్య చెప్పొద్దన్నపుడు నేను చెబితే ఏం బాగుంటుంది?'' అంది.

అలా ఏదో ఒకటి అంటూనే ఉంది వసుధ.

మోహన్రావు పెదవి విప్పలేదు. అతనేదో పుస్తకంలో తల దూర్చుకుని కూర్చున్నాడు. భోంచేద్దాం రమ్మంది. కదలలేదు.

చెప్పి... చెప్పి... చెప్పి... మాట్లాడి... మాట్లాడి... రాత్రి తొమ్మిదిగంటల వేళ... వసుధ బద్దలయింది.

"ఒకటా... రెండా... పాతికేళ్లు. పాతిక సంవత్సరాలకు పైగా కలిసున్నాం. సుఖంగా ఉన్నాం. ఒకరినొకరు తెలుసుకున్నాం. ఒకరికొకరం తెలియబరుచుకున్నాం. ఇదంతా... ఈ క్షణం వరకూ మన యిద్దరి అభిప్రాయం. పోనీ... నా అభిప్రాయం. పాతికేళ్లుగా బలపడుతూ వచ్చిన అభిప్రాయం. ఇదంతా ఒక పెద్ద అబద్ధమని... నేను ఏర్పర్చుకున్న భ్రమ... అనీ యిప్పుడు నాకు అర్థమయింది.''

''వసుధా...''

''నన్ను మాట్లాడనీ! కనీసం నామీద జాలిపడు! నన్ను మాట్లాడనీ...''

''....''

''మనమిద్దరం వసుధ, మోహన్రావులు కాదు. అలా అయే అవకాశం లేదు. మన పుట్టుకలు మనని వదలవు. నేను బ్రాహ్మణ కులం. నీవు మాల. నేను ఆడదాన్ని. నువ్వు మగాడివి. వీటిని మనం అధిగమించామనే నేను ఈక్షణం వరకూ అనుకున్నాను. లేదు. అది సత్యం కాదు. మనమిద్దరం ఏనాడూ పోట్లాడుకోలేదు. ఒకరినొకరం అవమానించుకోలేదు. అలాగనే నేను అనుకున్నాను. కాని... యిప్పుడు నాకు అర్థమయిందేంటంటే...''

తల అటూ ఇటూ ఊపుతూ, కొంతసేపు మౌనం వహించి, నెమ్మదిగా స్ఫుటంగా ఆరంభించింది.

''నీ ఉద్దేశ్యం ప్రకారం నువ్వు నాతో పోట్లాడలేదు. దానికి కారణం నీ సంస్కారం, నీ సహనం. నువ్వు నాలో ఎన్నో తప్పులు చూశావు. ఆడది. అజ్ఞాని. క్షమించాలి. సహించాలి, అని అనుకునుంటావు. ఇంక నేను నీతో పోట్లాడకపోవటానికి కారణం, నువ్వు ఏ తప్పు చెయ్యకపోవటమే.''

''...'' అతను మాట్లాడబోతుంటే వారించింది.

''నిజం మోహన్! నువ్వు ఏ తప్పు చెయ్యలేదు. నా ప్రవర్తనలో నువ్వు కనిపెట్టిన ప్రతి తప్పునీ నువ్వు విశ్లేషించుకుని పెద్ద మనసుతో నన్ను సహించావు. అయినప్పటికీ పాతిక సంవత్సరాలు నేను నీతో జీవించి

కూడా... నేను నా కులం మీద ప్రేమను వదులుకోలేదు. ఈరోజు ఈ సందర్భంలో అది బయటపడింది. అదీ నీ భావన. అందుకే నీ కోపం. అందుకే ఈ మౌనం.''

మోహన్రావు ఏమీ మాట్లాడలేదు.

''మోహన్! ఒక్కసారి ఆలోచించు. నువ్వు నిజంగా నన్నెప్పుడూ బాధించలేదా? ఆనాడు అందర్నీ విడిచి పెట్టి నీతో వచ్చేశాను. ఆ తర్వాత తిరిగి నా తల్లినీ, తండ్రినీ, చెల్లెల్లనీ నేను మళ్లీ చూశానా? నీ వాళ్లంతా నీతోనే ఉన్నారు. వాళ్లకి చెయ్యాల్సిందంతా చేశావు. వాళ్లతో నీ ఉద్వేగాలన్నీ పంచుకుంటూనే ఉన్నావు. కాని నేను?? మావాళ్లంతా దుర్మార్గులనీ, అభిమానాలు లేనివాళ్లనీ... నువ్వు ఎన్నోమార్లు అన్నావు. నేను మాట్లాడకపోతే... మావాళ్ల నుంచి ఆరంభించిన నీ విశ్లేషణ నేను పుట్టిన కులంలోని ప్రతి ఒక్కరూ ఒకే రకమైన దుర్మార్గులని నువ్వు వాదించటానికి ఆధారం అయింది. నువ్వు అభ్యుదయవాదినంటావు. గతంలో ఏర్పడిన ప్రతి మూసనీ వదులుకున్నప్పుడే మనిషి అభ్యుదయ వాది అవుతాడంటావు. మనిషి మనిషిగా జీవించటమే కోరదగినది అంటావు. అలా అనే నీవు... తరతరాల బ్రాహ్మణుల వల్లనే సమాజం భ్రష్టమైపోయిందని వాదించుతున్నప్పుడు... నువ్వు ఏ బ్రాహ్మణుల గురించి మాట్లాడావు? బ్రాహ్మణ కులంలో పుట్టిన బ్రాహ్మణుల గురించా...? తోటిమనిషిని తనకన్న తక్కువవాడిగా భావించి... వాడికన్న తను అధికుడననుకుని... ఆ ఆధిక్యతను రకరకాల రూపాలలో ప్రదర్శించే మనుషులలోని బ్రాహ్మణుల గురించా...!! కులాన్ని బట్టి బ్రాహ్మణులనేవాళ్లా? మనస్తత్వాన్ని బట్టి బ్రాహ్మణులయినవాళ్లా?...

''మోహన్! నువ్వు వాదించేటప్పుడు... నిందించేటప్పుడు... నీ మనసులో ఉండేదేంటో నాకు తెలియదు గాని... నీ నోట్లో ఉండేది ఒక్కటే... కులాన్ని బట్టి బ్రాహ్మణులయిన వాళ్లే! తండ్రి చేసిన అప్పులకి కొడుకులు, మనవలు వెట్టిచాకిరీ చేయటం తప్పని వాదించేవాళ్లు చరిత్రలో జరిగిపోయినవాటికి ఈనాటి వాళ్లనే కారకులనటం సమంజసమా! అని ఒక్కమారయినా ఆలోచించావా? ఆ కులంలో పుట్టిన నా ముందు నీ వాదనలు చేసేటపుడు నా ఫీలింగ్స్ గూర్చి ఒక్కమారైనా సహానుభూతితో స్పందించావా? అది హృదయరాహిత్యం కాదా!

''మోహన్! ఎవరిలోకి వాళ్లు చూసుకుంటే వాళ్లకి వాళ్లే కనబడతారు. ఒకరిలోకి ఒకరు చూసినప్పుడే ఒకరికొకరు కనబడతారు. నువ్వు మగాడివనీ, అందుకే నువ్వు నా ఫీలింగ్స్‌ని పట్టించుకోలేదని నేనూ అనుకోవచ్చు. కాని నేనలా అనుకోలేదు. ఈరోజు నేను నువ్వను కున్నట్టు బ్రాహ్మణ కులాన్ని తిరిగి పులుముకోటానికి ఆశపడుతున్నానన్నది సత్యమే అనుకుందాం. నువ్వు నా ప్రలోభానికి జాలిపడి నాతో మాట్లాడి నన్ను సరిచెయ్యటానికి ప్రయత్నం చెయ్యాలి. దానికి బదులుగా... పాతికేళ్ల తర్వాత... మన మధ్య ఏదో... ప్రేమ... అవగాహన... ఉందని... భ్రమ! హూఁ! ఇదే అసలైన భ్రమ. నువ్వు నాతో మాట్లాడకపోవడం... రియల్లీ షాకింగ్...! నీ రియాక్షన్- ఇంత చిన్న విషయానికి... రియల్లీ బ్లండర్!...''

మూసుకున్న కళ్లు తెరిచాడు.

''నాకే నా ప్రవర్తన షాకింగ్‌గా ఉంది వసూ!'' అన్నాడు మోహన్రావు.

ఆమె మీద చెయ్యివేసి... దగ్గరకు లాక్కుంటూ... ఆమె విదిలించుకుని... ఏడుస్తూంటే... బలవంతంగా పొదువుకుంటూ... 'వెరీ వెరీ సారీ...' అంటూ...

కొంతసేపటికి...

ఉద్వేగాలు సర్దుకుంటూండగా... మరేదో ఉద్వేగం అలుముకుంటూండగా... మోహన్రావు లేవబోయాడు. 'ఉహూ... వెళ్లకు,' అంటోన్న వసుధతో, 'లేదు... వెళ్లను,' అంటున్నాడు. మనసంతా సత్యదర్శనం కోసం ఉద్విగ్నమవుతోంది. అస్థిమితం.

ఆమె నిద్రలోకి జారుకున్నాక-

లేచి తను రాసుకునే బల్ల దగ్గరికి వెళ్లి దీపం వేశాడు.

'దళితధ్వని' రాబోయే సంచిక కోసం రాసిన సంపాదకీయం వెంట అతని చూపులు కదిలి, అస్థిమితం పెరిగింది. కిటికీ తెరలు తీసి బయటకు చూశాడు. నగరం దీపాల పడవలా కనిపిస్తోంది. అంతా అసంగతంగా అనిపిస్తోంది.

మళ్లీ వచ్చి రాయటం మొదలెట్టాడు-

సత్యాన్ని చూడగలనా? చూడగలిగినా చూపించగలనా? వాక్యాల మేలిముసుగులు వేసి లోపల కలిగే భావాలను దాచేస్తున్నానా? ఇదంతా నా వాళ్ల చప్పట్ల కోసమా? పునాదులు లేని విషయాలను చెప్పటానికి నా బుద్ధి, హృదయం ఎంత భాషాపటిమను ప్రదర్శిస్తాయి? పునాదులలోకి వెళ్లి నా కంటికి కనిపించిన వాటిని, మనసుకి అనిపించిన వాటిని చెప్పాలని కలిగే తహతహను నా వాక్యాలు ఎందుకు ఆపేస్తాయి? నాకు కలిగే ప్రశ్నలు- నా ఆత్మ విమర్శ... నాలోనే ఎందుకు ఆగిపోతున్నాయి? ఏ జాతికైనా ఆత్మ సమర్థన ఎంత

అవసరమో ఆత్మ విమర్శ కూడా అంతే అవసరం కదా! నేను ఈ విషయాన్ని ఎందుకు పట్టించుకోలేకపోతున్నాను?...

రాసింది చదువుతూ రకరకాల ఆలోచనల మధ్య అలాగే ఉండిపోయాడు.

"అన్నానికి రావా మోహన్!" అంటూ వచ్చింది వసుధ. కుర్చీలో కూర్చుని ఉన్న మోహన్ మెడలో చేతులు వేసింది. అతను ఏదో పొందాలనీ... పొంద లేననీ... అస్థిమితంగా కదులుతుంటే గుండెలకి హత్తుకుని రాసినది చదివింది.

"నువ్వు చాలా ఆలోచనాపరుడివి..." అంది.

కొంతసేపు మోహన్రావు మాటలాడలేదు.

"వసూ! నేను ఆలోచనాపరుడినో కాదో నాకు తెలియదు. కాని... ఒక్క విషయం మాత్రం చెప్పగలను. నేను భారతీయుడిని. నేను తెలుగువాడిని. నేను దళితుడిని. నేను హిందువుని. ఈ రకమైన వర్గీకరణలన్నీ ఒక రకం. నేను మోహన్రావుని. ఇది వ్యక్తిగతం. సమూహ వర్గీకరణలు మనిషి పుట్టుకతోనే అతనికి ఆపాదించబడతాయి. అందులో కొన్నిటిపట్ల మనలో ఇష్టమూ కొన్నిటిపట్ల అయిష్టమూ! కొన్నింటిని వదిలించుకోటానికి కొన్నింటిని తగిలించుకోటానికి పెనుగులాట. మనని మన చుట్టూ వాళ్లు ఒక వర్గీకరణలోకి నెడితే సంతోషం, ఒక వర్గీకరణలోకి నెట్టలేదని వ్యథ. మోహన్రావుగా నాకు కలిగే ఆలోచనలు ఈ వర్గీకరణలనూ, వీటి మీద మన యిష్టాయిష్టాలనూ, ఆనంద విషాదాలనూ అనుసరిస్తూనే ఉంటాయి. ఎప్పుడో ఎక్కడో మోహన్రావు ఆలోచనలు ఇంకా లోతులకు వెళ్లి సమస్త వర్గీకరణలనూ వ్యతిరేకిస్తాయి. అలాంటి ఆలోచనలు మోహన్రావు అంతకాలమూ చేసిన ఆలోచనలలో లోపాలు చూపిస్తాయి. ఆలోచనల ద్వారా మనం కోల్పోయిన మానవాంశను గుర్తుచేస్తాయి. అలాంటి ఆలోచనలు అందరికీ వస్తాయి ఏదో క్షణంలో...! కాని వాటిని చూడటానికి... తను చూసిన వాటిని నలుగురికీ చూపించటానికి... మోహన్రావుకి ఎంత ధైర్యం కావాలి! వసుధ, మోహన్రావులు... దగ్గరగా ఉంటూ కూడా... ఎంత దూరంగా ఉంటారు!"

వసుధ గురువుని చూసే శిష్యురాలిగా ఉండిపోయింది.

మోహన్రావు ఆమెను చూస్తూ... మెల్లిగా అన్నాడు.

"అయినా... మనం నిరాశపడనవసరం లేదు. ప్రేమ అన్నది వ్యక్తులను వర్గీకరణలకు అతీతంగా దగ్గర చేస్తూనే ఉంది."

"అవును నిజమే!"

"అలాంటి ప్రేమ వాళ్లిద్దరి మధ్యా ఉందా?"

"పెళ్లయితే ఉన్నట్టే."

మోహన్రావు నవ్వాడు.

"ఏం?" అంది.

జవాబుగా మళ్లీ నవ్వాడు.

5

నెలమీద కొన్ని రోజులు గడిచాక- శాంత ప్రకాశ రావులు, వసుధ మోహన్రావుల ఇంటికి వచ్చారు.

శాంత కళ్ల నిండా భయం. శరీరంలో నీరసం. వసుధతో తడిపొడిగా మాట్లాడింది.

ప్రకాశరావు ముహూర్తం పెట్టిస్తానన్నాడు. ఎంగేజ్ మెంట్ చేయాలన్నాడు.

వసుధ, మోహన్రావులు వాళ్లు చెప్పినవన్నీ విన్నారు. అడిగినవాటికి జవాబు ఇచ్చారు.

తను ఇచ్చిన కాఫీని శాంత ముట్టుకోకపోవడం గమనించింది వసుధ.

వెళ్లిపోతున్నపుడు ప్రకాశరావు మోహన్రావుని పక్కకి తీసుకెళ్లాడు.

"అమ్మాయి ఛస్తానంది. పట్టుబట్టింది. అందుకే శాంత ఒప్పుకుంది."

తెలుసునన్నట్లుగా మోహన్రావు తలూపాడు.

"మావైపు వాళ్లకీ... పట్టింపులు ఉన్నాయిగాని... శాంత వాళ్ల పుట్టింటివాళ్లు మరింత ఆచారపరులు. దయచేసి... మీ... విషయం వాళ్లకి చెప్పకండి. ఇది అరేంజ్డ్ వివాహమని చెప్పుకుంటున్నాం, ఎవరికీ అనుమానం రాదని..."

తల వంచుకుని చెపుతూనే ఉన్నాడు ప్రకాశరావు.

గద్గదమవుతున్న ఆ మానవుని స్వరం మోహన్రావుకి ఆ వ్యక్తి మీద జాలి కలిగించింది. తమ ఇద్దరినీ సృష్టించిన సమాజం మీద అసహ్యం కలిగించింది.

*

పెళ్లికి పదిహేను లక్షలు ఖర్చు పెట్టాడు ప్రకాశ రావు.

సౌమ్య, సుమన్ కలిసి బ్రతకటమనే కార్యం మొదలయింది.

రచన మాసపత్రిక, అక్టోబర్ 2005